

Στρογγυλό Τραπέζι: Θαλάσσια Καταφύγια

Δημήτρης Γιωτάκος

Στέλεχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Σύμβουλος της Επιτρόπου Μαρίας Δαμανάκη

- Οι θαλάσσιες προστατευόμενες περιοχές και τα θαλάσσια καταφύγια είναι σημαντικά εργαλεία για την προστασία της βιοποικιλότητας, ενώ ταυτόχρονα συντελούν στην βιώσιμη εκμετάλλευση των αλιευτικών πόρων.
- Η Επιτροπή τις ενθαρρύνει, με οικονομικά κίνητρα, αλλά δεν μπορεί να τις επιβάλει. Ανήκουν στην αποκλειστική αρμοδιότητα των κρατών μελών.
- Στην Ελλάδα υπάρχουν προστατευόμενες περιοχές στο πλαίσιο του δικτύου Natura 2000, με την μορφή θαλάσσιων πάρκων π.χ., για την προστασία της θαλάσσιας χελώνας στη Ζάκυνθο ή της μεσογειακής φώκιας στις Σποράδες. Ωστόσο δεν έχουν καθορισθεί περιοχές απαγόρευσης της αλιείας στο πλαίσιο του Μεσογειακού Κανονισμού.
- Ποια είναι τα κύρια συστατικά για να πετύχει μια προστατευόμενη περιοχή;
- Καταρχήν, το όλο εγχείρημα πρέπει να ακολουθεί μια οικοσυστημική προσέγγιση. Υπάρχει βάσιμος λόγος προστασίας μιας περιοχής όταν αυτή έχει οικολογικό ενδιαφέρον ή βρίσκεται σε καλή βιολογική κατάσταση.
- Για τον λόγο αυτό, η επιλογή της θαλάσσιας περιοχής πρέπει να είναι κατάλληλα τεκμηριωμένη επιστημονικά (σχετικά με τους πληθυσμούς των αλιευμάτων και τις ανάγκες των υπό προστασία ειδών, το είδος της προστασίας (πλήρης ή μερική), την γεωγραφική έκταση, την διάρκεια, κλπ). Η βελτίωση της συλλογής δεδομένων και ο καλύτερος συντονισμός της επιστημονικής έρευνας είναι απαραίτητες προϋποθέσεις.
- Η επιστημονική τεκμηρίωση ωστόσο δεν αρκεί για την επιλογή μιας περιοχής. Η χωροταξική κατανομή και οι γεωγραφικοί περιορισμοί πρέπει να λαμβάνονται επίσης υπόψη. Η εφαρμογή ενός ορθού πλαισίου Θαλάσσιου Χωροταξικού Σχεδιασμού συμβάλλει σημαντικά στην κατεύθυνση αυτή.
- Σε μια πρόσφατη συνάντηση που είχαμε με ειδικούς επιστήμονες είχαμε την ευκαιρία να ενημερωθούμε για κάποια αλγοριθμικά μοντέλα (Marxan) τα οποία παρέχουν υποστήριξη στην λήψη αποφάσεων (decision-making support tools) ως προς την καταλληλότητα μιας περιοχής, με βάση όχι μόνο τα βιολογικά της χαρακτηριστικά, αλλά και τις χωροταξικές και οικονομικο-κοινωνικές παραμέτρους.
- Με ή χωρίς τέτοια εργαλεία, η ευρύτερη δυνατή συναίνεση μεταξύ εμπλεκόμενων μερών είναι απαραίτητη: αλιείς, τοπικές κοινωνίες, τουριστικός κλάδος, ΜΚΟ, τοπική αυτοδιοίκηση – όλοι έχουν διαφορετικές προσδοκίες από την δημιουργία μιας προστατευόμενης περιοχής.
- Η διαμόρφωση κατάλληλης στρατηγικής και σχεδίου μέσα από δομημένο διάλογο με τους κοινωνικούς εταίρους είναι απαραίτητη. Όπως επίσης και εφαρμογή συμμετοχικών διαδικασιών ανάμεσα σε φορείς με αντικρουόμενα συμφέροντα.

- Μεγάλη πρόκληση είναι και η **διαχείριση** των προστατευόμενων περιοχών. Αφορά θέματα επιτήρησης, αστυνόμευσης, συντήρησης και αποκατάστασης. Αφορά επίσης στην εκμετάλλευση, οικονομική ή άλλης μορφής, και στην ισότιμη και δίκαιη κατανομή του οφέλους που προκύπτει. Τέλος, αφορά στην αποτίμηση και αξιολόγηση των στόχων που είχαν οριστεί αρχικά, είτε είναι οικολογικοί είτε οικονομικοί.
- Πάντως κανένα εμπόδιο δεν είναι ανυπέρβλητο. Πολλοί έλληνες αλιείς, ειδικά οι μικροί παράκτιοι, είναι ένθερμοι υποστηρικτές των θαλάσσιων προστατευόμενων περιοχών. Στην περιοχή Φούρνων-Ικαρίας υπάρχει έντονο ενδιαφέρον, όπως επίσης και στην περιοχή της Πάρου. Πολύ πρόσφατα λάβαμε πρόταση από τον Επαγγελματικό Αλιευτικό Σύλλογο Μικρών Κυκλάδων (Κουφονησίου, Σχοινούσας, Δονούσας, Ηρακλείας) σχετικά με την δημιουργία θαλάσσιου πάρκου στα Κουφονήσια. Ακολουθεί χαρακτηριστικό απόσπασμα της επιστολής τους:

"Για να σταματήσει η μείωση της θαλάσσιας βιοποικιλότητας, να επανακάμψουν τα θαλάσσια είδη και να διαχειριστούμε σωστά τους θαλάσσιους πόρους, πρέπει αφενός να μειώσουμε τις καταστροφικές παρεμβάσεις (ρύπανση, υπεραλίευση, καταστροφικά μέσα αλιείας) και αφετέρου να καθιερώσουμε δίκτυα Θαλάσσιων Προστατευόμενων Περιοχών που θα καλύπτουν ίσως και το 20 έως 30% των θαλασσών μας. Οι θαλάσσιες προστατευόμενες περιοχές μπορούν να αποφέρουν σε μεσοπρόθεσμο επίπεδο σημαντικά οικονομικά οφέλη μόλις ανακτήσουν τα θαλάσσια οικοσυστήματα την παραγωγικότητά τους και το δυναμισμό τους ενώ ταυτόχρονα συμβάλλουν στο να μειωθεί η υποβάθμιση των παράκτιων και θαλάσσιων βιότοπων, να επιβραδυνθεί η απώλεια απειλούμενων θαλάσσιων ειδών, και να αποκατασταθεί η αλιεία. Μια Θαλάσσια Προστατευόμενη Περιοχή δημιουργεί προϋποθέσεις για νέες, βιώσιμες οικονομικές δραστηριότητες και πράσινα επαγγέλματα που δεν έχουν αναπτυχθεί σήμερα. Μέσα από ένα διάλογο των τοπικών φορέων, των αλιέων, των τουριστικών γραφείων, των λεμβούχων και με βάση τα επιστημονικά στοιχεία που συλλέγονται, καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι κρίνεται επιτακτική και στον τόπο μας η δημιουργία ενός προστατευόμενου θαλάσσιου χώρου. Μέσα σε πέντε χρόνια προστασίας, τα νησιά των Μικρών Κυκλάδων μπορούν να γίνουν τόσο κορυφαίοι καταδυτικοί προορισμοί στη Μεσόγειο, όσο και ποιοτικοί «ψαρότοποι», προσελκύοντας πλήθος τουριστών από όλο τον κόσμο και αυξάνοντας το οικονομικό όφελος για τους κατοίκους οι οποίοι θα μπορούν να στραφούν και σε άλλες μορφές απασχόλησης πέραν της αλιείας."

- Πρόκειται ακριβώς για το βιώσιμο μοντέλο βιολογικής αποκατάστασης και οικονομικής ανάπτυξης των νησιωτικών και παράκτιων περιοχών που προωθεί η Επιτροπή και στηρίζει οικονομικά μέσα από σχετικές στοχευμένες χρηματοδοτήσεις του Ευρωπαϊκού Ταμείου Αλιείας.
- Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να γίνει συνείδηση ότι η σωστή διαχείριση μιας θαλάσσιας προστατευόμενης περιοχής μπορεί να αποτελέσει σημαντική πηγή εισοδήματος για τις τοπικές κοινωνίες. Σε τελική ανάλυση, οι θαλάσσιες προστατευόμενες ζώνες είναι μία «επιχείρηση» που μπορεί να αποφέρει κέρδη σε όλους τους εμπλεκόμενους φορείς, αρκεί

να επιλεγεί η κατάλληλη περιοχή και να βρεθεί η χρυσή τομή ανάμεσα στην προοπτική αναζωογόνησης της θαλάσσιας ζωής και οικονομικής ανάπτυξης.

- Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Αλιείας παρέχει κίνητρα για την δημιουργία προστατευόμενων θαλάσσιων περιοχών. Οι σχετικές πιστώσεις έχουν προβλεφθεί από την Επιτροπή, ωστόσο η τελική διαχείριση των πόρων και η επιλογή των προτεραιοτήτων χρηματοδότησης ανήκει στις αρμόδιες εθνικές αρχές. Το ελληνικό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Αλιείας 2007-2013 (ΕΠΑΑ) έχει ήδη χρηματοδοτήσει την δημιουργία καταδυτικών πάρκων στην Κάλυμνο και την Λέσβο. Πολλές δυνατότητες για περαιτέρω δράσεις παραμένουν όμως ανεκμετάλλευτες.
- Οι Άξονες 3 και 4 του Ευρ. Ταμείου Αλιείας αφορούν τη χρηματοδότηση **δράσεων κοινής ωφελείας** και την **βιώσιμη ανάπτυξη παράκτιων περιοχών**, αντίστοιχα. Υπάρχουν κονδύλια προς εκμετάλλευση τα οποία δεν πρέπει να χαθούν. Ορισμένες ενδεικτικές δράσεις που μπορούν να χρηματοδοτηθούν είναι οι ακόλουθες:
 - Μικρές κατασκευές στην στεριά (αποθηκευτικοί χώροι, μαρίνες, καταδυτικό/αλιευτικό μουσείο) ή στη θάλασσα (τεχνητοί ύφαλοι). Για πιο πολυδάπανες επενδύσεις και σχετικά έργα υποδομών, τα διαρθρωτικά ταμεία μέσω ΕΣΠΑ μπορούν να καλύψουν μεγαλύτερες χρηματοδοτικές ανάγκες.
 - Μετατροπή αλιευτικών σκαφών σε τουριστικά, καταδυτικά, ή σε βάρκες γυάλινου πυθμένα, αγορά εξοπλισμού για καταδυτικό τουρισμό
 - Αμοιβές στους αλιείς για την επιτήρηση, φύλαξη, αποκατάσταση των περιοχών
 - Συμμετοχή των αλιέων σε δράσεις συλλογής απορριμμάτων, απωλεσθέντων διχτύων, Guardians of the Sea. Υπάρχουν πιλοτικά προγράμματα σε εξέλιξη στη Μεσόγειο και τον Ατλαντικό (βλ. Waste Free Oceans, www.wastefreeoceans.eu)
 - Οι Ομάδες Τοπικής Δράσης (FLAGs – Fisheries Local Action Groups) μπορούν να καταστρώσουν ολοκληρωμένα προγράμματα οικονομικής ανάπτυξης των παράκτιων περιοχών και να λάβουν επαρκή χρηματοδοτική βοήθεια για την υλοποίησή τους.
 - Ο Άξονας 1 μέσα από Σχέδια Προσαρμογής της Αλιευτικής Προσπάθειας (FEAP-Fishing Effort Adjustment Plan) που συνεπάγεται οριστική ή προσωρινή παύση αλιείας, επιλεκτικά εργαλεία, διαχειριστικά σχέδια κλπ. μπορεί να βοηθήσει τους αλιείς στην προσπάθεια προσαρμογής.
- Το ζήτημα των προστατευόμενων θαλάσσιων περιοχών είναι πολυδιάστατο. Είναι κλασικό παράδειγμα win-win. Θα δώσει πολλές λύσεις και εναλλακτικές στο οικολογικό και οικονομικό αδιέξοδο στο οποίο έχουμε εγνωσμένα οδηγηθεί. Πρέπει να τις στηρίξουμε.
- Παραμένουν όμως ακόμη μια σχετικά ανεξερεύνητη περιοχή, ειδικά στην Ελλάδα. Για αυτό η Επιτροπή αναμένει με πολύ ενδιαφέρον καινοτόμες ιδέες για να μπορέσει να στηρίξει τις πρωτοβουλίες αυτές όσο το δυνατόν καλύτερα.

Χρήσιμες πληροφορίες

Αυτή τη στιγμή, το ΕΠΑΛ χρηματοδοτεί στο πλαίσιο του **Άξονα 3 (Μέτρα κοινής ωφελείας)** 3-ετές πρόγραμμα επιστημονικής παρατήρησης τριών τεχνητών υφάλων στις περιοχές της Καλύμνου, της Ιερισσού και της Πρέβεζας ύψους 1,4 εκ. ευρώ. Υπάρχουν σε εξέλιξη ακόμη δύο προγράμματα κατασκευής τεχνητών υφάλων στη περιοχή της Πιερίας ύψους 2 εκ ευρώ.

Ως προς τον **Άξονα 4 (Βιώσιμη ανάπτυξη περιοχών)** παρατίθενται τα εξής στοιχεία:

- Συμμετοχή του EFF 33,3 εκ ευρώ, συνολική χρηματοδότηση 45 εκ ευρώ
- Έχουν εγκριθεί στην Ελλάδα 11 Ομάδες Τοπικής Δράσης (FLAGs) που καλύπτουν τις περιοχές της Αιτωλοακαρνανίας, Δωδεκανήσων, Θεσσαλονίκης, Ν. Ηπείρου, Καβάλας, Κυλάδων, Λέσβου, Χαλκιδικής, Εύβοιας, Σάμου και Χίου.
- Ο μέσος όρος χρηματοδότησης που αντιστοιχεί σε κάθε FLAG είναι 4,8 εκ ευρώ. Μέχρι σήμερα, ούτε ένα ευρώ από τα διαθέσιμα κονδύλια δεν έχει επενδυθεί.
- Το ΕΠΑΛ έχει στενούς δεσμούς με το πρόγραμμα LEADER. Όσοι Δήμοι έχουν εμπειρία από το LEADER θα έπρεπε να είναι σε θέση να εκμεταλλευτούν με άνεση το ΕΠΑΛ. Τα δύο προγράμματα (και ειδικότερα ο Άξονας 4 του ΕΠΑΛ) αλληλοσυμπληρώνονται και μπορούν να χρησιμοποιηθούν συνδυαστικά για μεγαλύτερη μόχλευση της χρηματοδοτούμενης επένδυσης.
- Στην πρόταση της Επιτρόπου Δαμανάκη για το μελλοντικό Ευρωπαϊκό Ταμείο Αλιείας και Θαλάσσιας Πολιτικής για την περίοδο 2014-2020, οι δράσεις που αντιστοιχούν στον σημερινό Άξονα 4 θα ενισχυθούν περαιτέρω. Υπό τον τίτλο Community Led Local Development (Τοπική Ανάπτυξη με Πρωτοβουλία των Τοπικών Κοινωνιών) το Ταμείο θα ενισχύει την προσπάθεια των παράκτιων περιοχών που εξαρτώνται από την αλιεία να επιχειρήσουν την διαφοροποίηση της οικονομικής τους δραστηριότητας, πέρα από την αλιεία, αλλά σε σχέση με την θάλασσαν ή το παράκτιο περιβάλλον. Επίσης, θα προβλέπεται ρητά ως επιλέξιμη δράση η αποκατάσταση της θαλάσσιας βιοποικιλότητας και των θαλασσίων οικοσυστημάτων (restoration of the marine biodiversity and ecosystems). Έτσι, τα οικονομικά κίνητρα για τη δημιουργία προστατευόμενων θαλάσσιων περιοχών θα γίνουν αμεσότερα και πιο αποτελεσματικά.